

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/73/43-47>

Nərmin Nizami qızı Cəfərova
Bakı Slavyan Universiteti
dissertant
ndjafarova@gmail.com

AKP İQTİDARI DÖVRÜNDƏ TÜRKİYƏ-İRAQ SIYASİ MÜNASİBƏTLƏRİNƏ DAİR

Xülasə

Məqalədə Türkiyənin xarici siyasətində İraq faktoru və onun spesifik, geosiyasi aspektləri araşdırılır. Burada AKP hökumətinin regional siyasətində İraq faktoru dəyərləndirilir, regional qeyri-sabitlik kontekstində Türkiyə-İraq münasibətlərinin inkişafının əsas problemləri və tenden-siyaları təhlil edilir, İraqdakı kürd problemi araşdırılır.

Burada müəllif tərəfindən İraqın coğrafi, geosiyasi və geoiqtisadi (enerji) mövqeyi və qonşuluq əlaqələri, həmçinin terror təşkilatı PKK-nın İraqdan Türkiyəyə yönəlik hərəkətlərinin qarşısını almaq zərurəti, Kərkük problemi, türkmənlərlə bağlı haqsızlıqlar, federal strukturun ortaya çıxması ilə İraq Kürdüstanı bölgə hökumətinin faktiki muxtariyyətdən rəsmi hüquqi statusa keçməsi, İraqın vahid strukturunun qorunması zərurəti və digər məsələlərin Türkiyənin xarici siyasətində İraq amilinə xüsusi özünəməxsusluq verdiyi fakt və arqumentlər əsasında göstərilir.

Beləliklə, məqalədə Türkiyənin xarici siyasətində İraq faktoru kompleks şəkildə siyasi aspektdən təhlil edilir.

Açar sözlər: AKP, Türkiyə, İraq, siyasi münasibətlər, Türkiyə - İraq Əməkdaşlıq Şurası

On Turkey-Iraqi political relations under AKP power

Summary

The article examines the Iraqi factor in Turkey's foreign policy and its specific, geopolitical aspects. It assesses the Iraqi factor in the regional policy of the AKP government, analyzes the main problems and trends in the development of Turkish-Iraqi relations in the context of regional instability, studies the Kurdish issue in Iraq.

The author discusses Iraq's geographical, geopolitical and geoeconomic (energy) position and neighborly relations, as well as the need to prevent the terrorist organization PKK from moving from Iraq to Turkey, the Kirkuk problem, injustices against the Turkmen, The transition to legal status, the need to preserve the unified structure of Iraq and other issues are based on the facts and arguments that give a special character to the Iraqi factor in Turkey's foreign policy.

Thus, the article analyzes the Iraqi factor in Turkey's foreign policy from a complex political point of view.

Key words: AKP, Turkey, Irak, political relations, Turkey-Iraq Cooperation Council

Son illərdə Yaxın Şərqdə kəskinləşən siyasi, hərbi və etno-konfessional proseslər İraqda 2003-cü il müharibəsindən sonra qeyri-sabit qalan daxili siyasi vəziyyətdə və həmçinin günü-gündən mürəkkəbləşən Türkiyə və İraq arasındakı əlaqələrdə əks olunur. 2003-cü ildə xarici hərbi müdaxilə nəticəsində prezident S. Hüseynin devrilməsindən sonra qəbilə və dini qruplara bölünmüş İraqdakı qeyri-sabitlik xroniki bir xəstəlik xarakteri aldı. 2011-ci ildə ərəb dünyasında başlayan inqilablar dalğası və həmin ilin dekabr ayında rəsmən sona çatan ABŞ işğalı ordusunun İraqdan çıxarılması bu ölkədə daxili siyasi ziddiyyətlərin daha da kəskinləşməsinə gətirib çıxardı (14,s.390).

İraqla bağlı həmçinin Türkiyənin də siyasətində bir dəyişiklik nəzərə çarpmağa başlayır: Ankara ilə Bağdad arasındakı münasibətlərin pisləşməsi fonunda Kürd Muxtar Bölgəsi (KMB) ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi daha çox əhəmiyyət kəsb edir. Bu hadisə Türkiyənin Yaxın Şərqdə xarici siyasətinin yeni bir elementi olub, regional konteksti əks etdirir və öz növbəsində İraqın xarici amillərdən asılı olan daxili vəziyyətin inkişafına təsir göstərir. Ankaranın Bağdad və Erbil ilə siyasi əlaqələrinin metamorfozu 2003-cü ildə Türkiyənin İraqa müdaxilədə iştirak etməkdən imtina etməsi və İraq cəmiyyətinin bütün etnik və dini qrupları ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi siyasəti Ankaraya bir neçə il

ərzində Bağdadın yeni rəhbərliyi ilə siyasi münasibətlərin nizamlanmasında əhəmiyyətli uğurlar qazanmasına imkan verdi.

2008-ci ildə Baş nazir R.T.Ərdoğan 18 il müddətində ilk dəfə olaraq Bağdadı ziyarət etdi. Türkiyə və İraq hökumətlərarası əməkdaşlığın yeni formatı - Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurasının yaradılması haqqında bəyannamə imzaladılar. Burada Hökumət başçıları və ya xarici işlər nazirlərinin başçılığı altında iki ölkənin nazirlər kabinetlərinin birgə iclaslarının keçirilməsi nəzərdə tutulurdu (8). Türkiyə-İraq Əməkdaşlıq Şurası Türkiyənin Rusiya da daxil olmaqla bir neçə dövlətlə, yaradılan oxşar strukturlardan biri olmuşdur. 2009-cu ildə Türkiyə prezidenti A.Gül İraqı ziyarət etmişdi. Həmin ildə Türkiyə İraqın Bəsrə və Mosul şəhərlərində konsulluq açdı. Sonrakı illərdə, iki ölkə liderləri arasında siyasi əlaqələr və nazirlik səviyyəsində səfərlərin mübadiləsi müntəzəm olub, Türkiyə-İraq əlaqələrinin inkişafına dinamik xarakter vermişdir.

Lakin, 2011-ci ilin sonu - 2012-ci ilin əvvəllərində Ankara ilə Bağdad arasındakı münasibətlər kəskinləşdi və hələ də davam edən uzun müddətli böhran formasını aldı. Türkiyə rəhbərliyinin İrakin Baş naziri Nuri əl-Maliki (şüblərin nümayəndəsi) ilə əlaqələrində gərginlik hələ 2010-cu ildə yaranmışdı. Belə ki, parlament seçkiləri zamanı Türkiyə onun əsas rəqibini - Əl-İraqiya hərəkatının lideri (dünyəvi sünni və şübləri birləşdirən) A.Əllyəvini dəstəkləyirdi. Lakin seçkilərdən sonrakı yarım il ərzində İraqın rəqib siyasi qüvvələrinin hökumətin formalaşması barədə razılığa gələ bilməməsi İraqdakı vəziyyətin normallaşmasında maraqlı olan Ankaranı, N.Malikiyə dəstək verməyə məcbur etdi. 2010-cu ilin oktyabrında İraqın Baş naziri siyasi böhranı aradan qaldırmaq üçün region ölkələrinə yardım axtarışı turu zamanı Ankaraya səfər etdi. Nəticədə Türkiyə İraqda daxili vəziyyətin tənzimlənməsində fəal iştirak etdi.

2010-cu ilin noyabrında Türkiyənin xarici işlər naziri A. Davudoğlu İraqa səfər edərək, bir sıra İraq siyasətçiləri ilə görüşdü və onları kompromisə çağırırdı. "Ərəb baharı" hadisələri və İraqdan ABŞ ordusunun çıxarılması İraq və Türkiyənin rəhbərliyi arasında siyasi münaqişə üçün katalizatorlar rolunu oynadı. Ankara və Bağdad Suriyadakı iğtişələr ilə əlaqədar fərqli mövqelər tutdular: Türkiyə, hökumətə müxalif qüvvələrə, Dəməşqdəki rejimin dəyişdirilməsinə, Suriyada və digər Ərəb ölkələrində "İslam demokratiyasının Türk modeli" nin yayılmasına dəstək verdi. İraq şübləri Baş nazir N.Malikin rəhbərlik altında, Suriyada sünni əksəriyyətin hakimiyyətə gəlməsi perspektivi və qonşu ölkəyə xarici hərbi müdaxilə ehtimalı ilə əlaqədar narahatlığını dilə gətirdi. 2011-ci ilin payızında Türkiyə Suriya rejiminə iqtisadi təzyiqlə siyasətinə uyğun olaraq bu ölkə ilə ticarət və iqtisadi əlaqələri kəsməyə başladı (2).

İraq Ərəb Dövlətləri Liqasının Suriyaya iqtisadi sanksiyalar tətbiq edilməsinə dair qərarına səs verməkdən boyun qaçırdı və iqtisadi mühasirənin məqbul bir təsir vasitəsi hesab etmədiyini söylədi (12). Daha sonra Bağdad dəfələrlə Suriya münaqişəsinə xarici müdaxilənin qəbul edilməz olduğunu bəyan etmişdir (13), Türkiyə isə Suriyanın şimalında bufer zona yaratma ehtimalı olduğunu düşünərək, Dəməşqə qarşı hərbi təzyiqlə yol açan Birləşmiş Ştatların hazırladığı BMT TŞ-nin qətnamə layihəsini dəstəklədiyini bildirdi (11). Suriya ilə bağlı əks mövqelər və beynəlxalq aləmdə müxtəlif istiqamətli addımlar Türkiyə və İraq rəhbərliyi arasında qarşılıqlı narazılıq və etimadsızlıq kasasının aşılmasına səbəb oldu. İraqdan ABŞ qoşunlarının çıxarılması münaqişə edən qrupların fəllaşması ilə, İraq cəmiyyətində etno-konfessional ziddiyyətlərin alovlanması ilə müşayiət edildi.

2011-ci ilin sonu -2012-ci ilin əvvəllərində İraqda şüblə məzhəbli Baş nazir N. Maliki ilə onun sünni rəqibləri arasında qarşıdurma əsaslanan daxili siyasi böhran baş verdi. Ən parlaq epizod 2012-ci ilin iyun ayında Suriya hava məkanında türk kəşfiyyat təyyarəsi vurulandan qısa bir müddət sonra N. Maliki bildirdi ki, Türkiyə təyyarələri İraq hava məkanını müntəzəm olaraq pozur və belə pozuntular davam edərsə, İraq onları vuracaqdır (9).

Söhbət Ankaranın uzun illər ərzində Şimali İraqda Kürdüstan İşçi Partiyasının (PKK) döyüşçülərinə qarşı mübarizə çərçivəsində Türkiyə aviasiyasının etdiyi kəşfiyyat uçuşları haqqında idi. Əvvəllər Türkiyənin hərəkatlarına ölkənin şimalında - Kürd bölgələrində vəziyyətə nəzarət etmək qabiliyyəti məhdud olan Bağdad narazılığını biruzə vermirdi. Öz növbəsində, Türkiyənin Baş naziri R.T.Ərdoğan N.Maliki qeyri-demokratik idarə etməsinə və İraqı vətəndaş müharibəsində cəlb etməsinə görə günahlandırır (4).

Ankara ilə Bağdad arasındakı əlaqələrin pisləşməsi fonunda baş nazir N.Maliki, Suriya istiqamətində Türkiyə siyasətinin ictimaiyyət tərəfindən qınanmasını təşkil etdi. Xüsusilə, o, 2012-ci ilin

oktyabr ayında Rusiyaya səfərindən sonra Türkiyənin bütün bölgəni qeyri-sabitliyə aparan səhv bir siyasət yürütdüyünü və Suriya xalqının əvəzinə Suriyanın daxili məsələlərini həll etməyə çalışdığını ifadə etdi (11). İki baş nazirin arasındakı şifahi duellər emosional intensivliyi ilə 2013-ci ildə də davam etdi. Beləliklə, fevral 2013-cü ildə N.Malikinin Livan televiziyasına verdiyi müsahibəsində Türkiyənin bölgə ölkələrinin daxili işlərinə müdaxilə etməsi ittihamlarına Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyi tərəfindən cavab verildi. Bəyanatda deyilirdi ki, “İraq Baş nazirinin bəyanatları başqalarına özünə xas olan mənfi xüsusiyyətlərini və davranışlarını digərlərinin adına çıxmaq cəhdindən başqa bir şey deyildir” (5).

Türkiyə və 2005-ci ilin İraq Konstitusiyasında təsbit edilən İraq Kürd Muxtar Vilayəti arasında əlaqələr daha da aktivləşir. İraq Kürdüstanının yeni rəsmi statusu, Ankara qarşısında İraq kürdlərinin liderləri ilə rəsmi təmas problemini həll etmək zərurəti qarşısında qoydu. Qeyd etmək lazımdır ki, bu, Türkiyə üçün asan bir iş deyildi. Bir tərəfdən, İraq kürdləri ilə rəsmi təmaslar Türkiyədəki kürdlər arasında separatizmin artmasına səbəb ola bilər və türk cəmiyyətində psixoloji qarışıqlıq yarada bilərdi. Türkiyə dövlətinin PKK yaraqlıları ilə uzun illərdə silahlı mübarizəsi belə bir təsəvvür yaratmışdı ki, kürdlərin hər hansı bir regionunun muxtariyyətləşdirilməsi prosesi Türkiyənin milli təhlükəsizliyi üçün təhlükə yarada bilər. Digər tərəfdən, mövcud reallığı inkar etmək mümkün deyildi. Ankara bir neçə il İraq Kürdüstanını və onun rəhbərliyinin yeni statusunu rəsmən tanımaqdan qaçsa da, Türkiyə ilə Şimali İraq regionu arasında iqtisadi əlaqələr dinamik inkişaf edirdi. Xüsusilə, 2009-cu ilin payızında Türkiyə xarici işlər naziri Əhməd Davudoğlu, İraq səfəri zamanı Kürd muxtariyyətinin paytaxtı Erbilə səhərində KMV-nin rəhbərliyi ilə görüşdükdən sonra vəziyyət dəyişməyə başlamışdır.

Ankara ilə Erbil arasındakı siyasi əlaqələrin qurulmasında növbəti addım 2010-cu ilin iyun ayında İraq Kürdüstanının prezidenti M.Barzani tərəfindən Türkiyəyə ilk səfər olmuşdur. M.Barzani ilə danışıqlardan sonra A.Davudoğlu Türk Hava Yolları ilə Erbil istiqamətində birbaşa uçuşların başlanacağını elan etmişdir. Kürdlər Yaxın Şərqi dörd ölkəsi: Türkiyə, İraq, İran və Suriya ərazisində kompakt şəkildə yaşayır. A.Davudoğlu qeyd etdi ki, “Türkiyə ilə Şimali İraq arasında tam iqtisadi inteqrasiya Türkiyə və İraqın daha da yaxınlaşması üçün bir körpü olacaqdır” (6).

2011-ci ildə Türkiyənin Baş naziri R.T.Ərdoğan ilk dəfə İraqda səfərdə olarkən Ərbilə baş çəkdi və Kürdüstan muxtariyyətini paytaxtında Türkiyə konsulluğunun açılış mərasimində iştirak etdi. O vaxtdan bəri Ankara ilə Erbil arasındakı rəsmi siyasi əlaqələr müntəzəm hala gəldi və müzakirə olunan məsələlər yalnız ikitərəfli əməkdaşlığı deyil, aktual regional problemləri əhatə edirdi. Belə ki, 2013-cü ilin iyul ayının sonunda Ankaranı ziyarət edən Kürdüstan Muxtar bölgəsinin Baş naziri N.Bərzaninin tərəf müqabili ilə görüşündə Suriyadakı vəziyyət, Suriya kürdlərinin vəziyyəti, Misirdəki son hadisələr və Ankara və Ərbil arasındakı siyasi əlaqələrin qurulmasını sürətləndirən bir sıra amillər vardı. “Haşimi işi”ndə Türkiyə və KMR-nin oxşar mövqeləri və kürd muxtariyyəti rəhbərliyinin Haşimini N.Malikinin hökumətinə verməkdən imtina edərək qarşılıqlı anlaşmanın güclənməsinə kömək etdi. Kürd muxtariyyətinin mərkəzi hökumətlə güc və neft gəlirləri ilə əlaqədar münaqişələri buna gətirdi ki, Ankara və Ərbil səngərin bir tərəfində olduğunu göstərdi. Türkiyə ilə Kürd Muxtar qurumu arasındakı əlaqələrin inkişafına təkan verən digər bir amil, Ankaranın İraqdakı təsirinin artmasını “tarazlaşdırma” istəyi idi.

Tehran və Bağdadın Suriyadakı hadisələrlə bağlı həmrəyliyi Ankaranın İraqdakı təsirini gücləndirmək istəyinə əlavə təkan verdi. Ankara Şimali İraqdakı PKK döyüşçü düşərgələrinin saxlanmasıdan məmnun olmadığını ifadə etdi. Eyni zamanda Erbili qıcıqlandıran transsərhəd əməliyyatlar edəcəyini bildirdi (1). Türkiyə və Kürdüstan Muxtariyyətinin dialoqun dərinləşməsində marağı Suriyadakı hadisələrlə və Ərbilin birbaşa əlaqələr saxladığı Suriyadakı kürdlərin gələcək taleyinin qeyri-müəyyənliliyi ilə bağlı idi. Ankara ilə Erbil arasındakı siyasi əlaqələrin inkişafı R.T.Ərdoğan hökumətinin Türkiyədəki kürd problemini həll etməsinə, PKK terrorçularının Türkiyədən Şimali İraqa çıxarılması ilə bağlı razılığa gəlmələrinə təkan verdi (14,s.44). 2014-cü il noyabrın 5-7-i tarixlərində İraqın Xarici işlər naziri İbrahim El-Cəfərinin Türkiyəyə etdiyi ziyarətin ardından, Baş nazir Əhməd Davudoğlu 20-21 noyabr tarixlərində İraqa səfər etdi.

İbrahim El-Cəfərinin Türkiyə ziyarətinin son günündə (7 noyabr 2014) İKBY Təbii Sərvətlər Nazirliyi avqust ayında gündəlik olaraq təxminən 185 min barrel xam neftin İKBY-dən Türkiyəyə göndərildiyini, bu rəqəmin noyabr ayında 300 min barelə çatdığını açıqlamışdır. Bu şərh İKBY ilə Türkiyə arasındakı enerji əməkdaşlığın İraq mərkəzi hökuməti tərəfindən də qəbul edilmişdir. Bu sərhədən bir həftə sonra Bağdad və Erbil, İKBY-nin çıxardığı neftdən günlük 150 min barrel neftin

Bağdad üzərindən satışı məsələsində anlaşmışdır. Edilən bu razılaşma və son müddətdə yaşanan irəliləyişlər, Türkiyə, İraq mərkəzi hökuməti və Kürdüstan Muxtariyyəti arasında üçlü bir enerji əməkdaşlığının ortaya çıxma ehtimalını da artırmaqdadır.

Türkiyənin İraqa əlaqələrindəki yumşalma meyli, birbaşa Ankaranın xarici siyasət konsepsiyasının dəyişməsi ilə əlaqəli görünür. 2016-cı ilin iyun ayında prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğanın yeddi ay böhran yaşadığı Rusiya ilə və beş ildən çoxdur ki, diplomatik əlaqə içində olmadığı İsrailə barışmaq üçün eyni vaxtda cəhdlərə başlaması, xarici siyasətdəki dönüşün mesajlarını verdi. Baş nazir Ərdoğanın və Baş nazir B.Yıldırımın bu siyasi gedişlərinin “xarici siyasətdə normallaşma” və “dostları artıran, düşmənləri azaldan bir xarici siyasət” olaraq ifadə edilməsi (3) oldu. 2017-2018-ci illərdə Türkiyənin İraq siyasəti bunu bir daha sübut etdi.

Belə ki, 25 sentyabr 2017-ci ildə İraq Kürd Regional Hökuməti (KRG), qeyri-qanuni bir referendumdan sonra Türkiyə-İraq münasibətləri daha yüksək bir səviyyəyə çatdı. Belə ki, referenduma hər iki tərəfin ortaq mövqe göstərməsi tərəfləri daha da yaxınlaşdırdı. İraqda mayın 12-də edilən ümumi seçkilərdən sonra Abdulmehdinin Baş nazir və Salehin prezident seçilməsi, Türkiyə-İraq münasibətlərində yeni bir mərhələnin önünü açdı. İraqın keçmiş baş naziri Haid əl-İbadi dövründə ikitərəfli münasibətlərdəki müsbət inkişaf meyli Abdulmehdinin gəlməsi ilə davam etdi (10).

İraq Kürdüstanında sözdə "müstəqillik" referendumundan sonra ikitərəfli əlaqələr, İraqda terror təşkilatı İŞİD-in aradan qaldırılması, Türkiyənin bu ölkənin yenidən bərpası üçün 5 milyard dollarlıq kredit təqdim etməsi və qarşılıqlı ticarət həcminin artırılması üçün Ovaköy Sərhəd darvazasını açmağa cəhd etməsi ilə və Kərkük neftinin 1 ildən sonra yenidən Türkiyə üzərindən ixrac edilməyə başlanması sayəsində güclü irəliləyişlər əldə etdi. Üstəlik Türkiyə PKK-nın fəaliyyətlərinə göz yumulması və təşkilatın sözdə siyasi qanadı olan Tevera Azadının fəaliyyətinə reaksiya olaraq Kürdüstan Vətənpərvərlər Birliyinin (KYB) Ankaradakı ofisinə kilid vurdu və Süleymaniyyə istiqamətli uçuşlarda hava sahəsini bağladı.

Beləliklə, TR XİN-in rəsmi saytında qeyd edildiyi kimi, Türkiyə üçün qonşu İraqda daimi sabitlik və təhlükəsizliyin təmin edilməsi vacibdir. Bu baxımdan, İraqın federal və demokratik sistemə çatması, sərhədləri daxilində sözün tam mənasında suverenliyini və birliyini təmin edərək, torpaqlarında yuva salan və Türkiyəni “təhdid edən terror təşkilatlarını neytrallaşdırması ən birinci gözləntilərimizdir” (7).

Türkiyə, İraqın birlik və bütövlüyünü dəstəkləməkdədir. İraqın gələcəyi ilə bağlı hər cür qərarın İraq Konstitusiyası maddələri çərçivəsində, əlaqədar bütün tərəflərin və İraq xalqının razılığı alınaraq, dialoq və razılaşma şəklində həllinin gərəkliyinə inanır. İraqda konstitusiya və qanunun aliliyini pozan hərəkətlər və yanaşmalardan ciddi şəkildə uzaq durulmalıdır. Türkiyə 25 sentyabr 2017-ci ildə KRG tərəfindən keçirilən qanunsuz referendumda da bu anlayışla etiraz edildi. Bu prosesdə Türkiyə İraqın suverenliyini, ərazi bütövlüyünü və siyasi birliyini qorumaq üçün İraq hökuməti ilə yaxın işbirliyi içində hərəkət etmişdir.

Qeyd edildiyi kimi, 2014-cü ildə İŞİD terror təşkilatı İraq ərazisinin təxminən üçdə birini işğal etdi. Türkiyə, Beynəlxalq Koalisionun bir üzvü olaraq İraqın İŞİD terror təşkilatı ilə mübarizəsinə də böyük dəstək vermişdir. 9 dekabr 2017-ci ildə İraq Baş naziri Ebadi İŞİD üzərində hərbi qələbəni elan etdi. Türkiyə, İraqın İŞİD-dən qurtarılan bölgələrinin yenidən abadlığı, yaşayış yerlərini tərk edənlərin geri dönüşlərini və digər müxtəlif strateji layihələri dəstəkləmək üçün 5 milyard ABŞ dolları məbləğində kredit verdi və 50 milyon ABŞ dolları məbləğində yardım etdi (7).

Beləliklə, iki ölkə arasında Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurası (YDSK) 10 iyul 2008-ci ildə Bağdadda imzalanan Birgə Siyasi Bəyannamə ilə təsis edilmişdir. YDSK mexanizmi iki ölkənin ortaq layihələri əsasında əməkdaşlığı inkişaf etdirməyi hədəfləyir. İlk YDSK konfransı 15 oktyabr 2009-cu ildə Bağdadda keçirildi. YDSK-nin 25-26 dekabr 2014-cü ildə Ankarada keçirilən II Konfransı iki ölkə arasındakı əlaqələrin böyük əhəmiyyət daşıdığı vurğulanmışdır. 7-8 yanvar 2017 tarixlərində Bağdadda keçirilən YDSK-nin III Konfransında tərəflər bir-birinin ərazi bütövlüyünə və müstəqilliyinə hörmət eşitdiklərini bəyan etdi, ikitərəfli əlaqələrin hər sahədə inkişaf etdirilməsi və terrorla mübarizədə əməkdaşlığı davam etdirilməsi məsələlərində razılığa gəldilər.

İraq prezidenti Berhan Salehin 3 Yanvar 2019 tarixində Türkiyəyə səfəri zamanı ikitərəfli əlaqələrin hərtərəfli inkişaf etdirilməsinin və bütün terror təşkilatlarına qarşı mübarizədə əməkdaşlığın artırılmasının vacibliyi xüsusi olaraq vurğulandı.

Ümumiyyətlə, Türkiyə İraqın dövlət quruculuğunda mühüm rolunu oynayan və bu ölkə ilə arasında bir dostluq körpüsü olaraq hesab etdiyi türkmənlərin vəziyyətini yaxından təqib edir və İraqın birliyinə təmin edən türkmən cəmiyyətinin qarşılaşdığı problemlərin davamlı həlli üçün İraq səlahiyyətliləri ilə təmas içindədir. Türkiyə həmçinin türkmənlərin ölkənin rəhbərliyində daha çox yerə sahib olması lazım olduğunu düşündüyünü ifadə edir.

Beləliklə, PKK terror təşkilatının İraqdakı varlığı Türkiyənin milli təhlükəsizliyini və İraqın suverenliyini təhdid etməkdədir. Əslində İraq Konstitusiyasının 7-ci maddəsi İraq hökumətini, İraq ərazisində qonşu ölkələri təhdid edən terror təşkilatlarını qəbul etməməyi tələb edir. Türkiyə bu maddəni İraq orqanları yerinə yetirmədiyi təqdirdə, beynəlxalq hüquqdan qaynaqlanan qanuni müdafiə haqqı çərçivəsində, milli təhlükəsizliyini qorumaq üçün lazımlı gördüyü bütün tədbirləri həyata keçirəcəkdir.

References

1. Foreign Minister Davutoğlu met with KRG Prime Minister Barzani // Republic of Turkey. Ministry of Foreign Affairs : office. website. 2013. 30 July
2. Foreign Minister Davutoğlu's statement on Syria sanctions // Hürriyet newspaper, 2011, 30 November. <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19360440>.
3. Duman B. Turkey-Iraq relations where stands now?// <http://www.aljazeera.com>. En /gorus/turkey-iraq-relations-from-where-to
4. Erdogan's harsh response to Maliki // Milliyet newspaper : website. 2012. April 21. <http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogandan-maliki-ye-cok-sert-yanit/siyaset/policydetay/21.04.2012/1531315/default.htm>
5. About the Interview Given by Iraqi Prime Minister Nouri al-Maliki to a Television Channel: № 31 // website. 2013. February 5th. <http://www.mfa.gov.tr/>
6. Flight from THY to Erbil // Sabah newspaper: website. 2010. 3 June. http://www.morning.com.tr/Ekonomi/2010/06/03/thyden_erbile_sefer
7. Turkey - Iraq Political Relations // <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-irak-siyasi-iliskileri.tr.mfa/>
8. Joint political declaration on the establishment of the High Level Cooperation Council between the Governments of the Republic of Turkey and the Republic of Iraq // <http://www.mfa.gov.tr/data/>
9. 'Violation warning' to Turkey // Milliyet : website. 2012. 17 July. /: <http://dunya.milliyet.com.tr/iraq-hava-sahasini-turkiye-ye-kapatti/dunya/dunyadetay/17.07.2012/1568055/default.htm>
10. A new era in Turkey-Iraq relations// <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-irak-iliskisinde-yeni-donem-/1354245>
11. Zeyrek D. A buffer zone can be established in Syria / Deniz Zeyrek // Radikal newspaper: website.2011. June 11th: http://www.radikal.com.tr/dunya/suriyede_tampon_bolge_kurukazan-1052433
12. The Arab League impose an economic blockade of Syria // BBC Russian Service: Internet site. 2011.27 November / http://www.bbc.co.uk/russian/international/2011/11/111127_arab_league_syria_sanctions_vote.shtml
13. RF and Iraq against interference in the Syrian conflict // RIA Novosti: inform. agency. 2012.10 October. http://ria.ru/arab_sy/20121010/771063585.html#13752759108244 & message = resize & relto = login & action = remo veClass & value = registration
14. Svistunova I. Turkish-Iraqi relations in conditions of regional instability // Problems of national strategy № 6 (21) 2013, s.38-54

Rəyçi: prof. H.N.Məmmədov

Göndərib: 30.11.2021

Qəbul edilib: 19.12.2021